

**O'SMIRLIK YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA HUQUQIY ONGNI OSHIRISHDA MAKTAB
VA OILA HAMKORLIGINING ROLI.**

Rajabov Rasulbek Sobir o'g'li - UrDu

Birinchi bo'lim bosh mutaxassisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'smirlik yoshidagi o'quvchilarda xuquqiy ongni oshirishda maktab va oila hamkorligining roli to'g'risidagi ma'lumotlar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: O'smir, voyaga yetmagan bolalar, sport va fan to'garaklar, sog'lom turmush tarzi, xuquqiy ong, ma'naviy axloqiy odat.

Yoshlar – Vananimiz kelajagidir. Ularning ulg'ayib, mamlakatimizning taraqqiyoti va farovonligi yo'lida hamjixatlik bilan intilishlari biz qurayot buyuk davlatning poydevori mustahkam bo'lishiga xizmat qiladi.

O'smirlarning huquqiy ongi va savodxonligini oshirish uchun maktab quyidagi vazifalarni bajarishi lozim:

1) "Yoshlar kelajagimiz poydevori" shiori ostida tadbirlar o'tkazilishi, bu tadbirga barcha huquq-tartibot organlari, mahalla faollari, o'rta va oliy ta'lim yurtlari, yoshlar yetakchisining ishtirokini ta'minlash;

2) maktabdagi yoshlarni sport va fan to'garaklariga jalb etish;

3) barkamol avlodni tarbiyalashda hamda sog'lom oilalarni shakllantirishda mamlakatimizdagi mavjud nodavlat, notijorat tashkilotlari, jumladan viloyat «Oila» ilmiy-amaliy markazi bilan hamkorlikda oilada sog'lom muhitni yaratishga qaratilgan tadbirlarni o'tkazilishi tashkil etish;

4) doimiy o'zaro janjallar sodir bo'ladigan, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalariga ruju qo'ygan va farzand tarbiyasi bilan shug'ullanmasdan, o'z holiga tashlab qo'ygan ota-onalar hamda ularning farzandlari bilan uchrashuv - tadbirlar tashkil etish;

5) maktabdagi tarbiyasi og'ir, huquqbuzarlik yoki jinoyat sodir etishga moyil voyaga yetmaganlarni turmush tarzini doimiy nazoratga olib, ular bilan muntazam ravishda psixolog va guruh rahbari bilan birgalikda suhbatlar olib borish;

6) maktab ma'muriyati IIB voyaga yetmaganlar bilan ishlovchi xodimlar bilan hamkorlikda dars mashg'ulotlarga sababsiz qatnashmasdan, o'tkinchi orzu-havasga berilib, yengil-yelpi mablag' topish maqsadida, bozor, savdo do'konlari, ko'cha-kuyda o'zboshimchalik bilan ota-onasining e'tiborisiz yurgan voyaga yetmagan o'quvchilar va ularning ota-onalarini fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari huzurida tashkil etilgan voyaga yetmaganlar komissiyasi yig'ilishlarida muhokama etib, kelgusida bola tarbiyasini ijobiy tomonga o'zgartirishning aniq choralari belgilash;

7) yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzi tamoyillarini qaror toptirish, ularni giyohvandlik, axloqsizlik, tashqaridan kirib kelayotgan tuban «ommaviy

madaniyat»ning turli illatlari xavfi va zararli taʼsirlaridan himoya qilish maqsadida muntazam ravishda maʼnaviy-maʼrifiy tadbirlar oʻtkazib turishi;

8) oʻquv- taʼlim muassasalarida uyali telefondan, video tasvirlarni aks ettiruvchi multimedia vositalaridan foydalanish tartibini belgilash, ularga tegishli cheklovlar joriy qilish, oʻquv muassasalari masʼul xodimlari vakolatlarini kengaytirish boʻyicha tegishli huquqiy baʼzani yaratish hamda shu sohada profilaktik tadbirlar oʻtkazilishi taʼminlash;

9) taʼlim maskanida xavfsizlik va yongʻin xavfsizligi qoidalari boʻyicha oʻquvchilarning bilim saviyalarini oshirish, yongʻin xavfsizligi talablarini tushuntirish, ularni ushbu qoidalarga rioya qilishga oʻrgatish, shuningdek, bolalarda bu boradagi bilimlarga qiziqish uygʻotish maqsadida viktorina, oʻyin va konkurslar tashkil etish⁴⁵.

Voyaga yetmagan yoshlarning huquqiy ongi va savodxonligini oshirish uchun ota-onalar tomonidan qoʻllaniladigan har qanday tarbiya vositalari ularda ijobiy xususiyatni shakllantirishdan iborat boʻlishi lozim.

Ota-onalar farzandlarini qayta tarbiyalashni asosiy maqsad qilib qoʻyib, tarbiya uslublari tizimini oʻrganish, yaʼni zaruriy xulq-atvorni shakllantirish maqsadida, shaxsga tarbiyaviy - tashkiliy taʼsir koʻrsatish yoʻllari va uslublari majmui orqali singdirish lozim. Tarbiya uslubining toʻgʻri tanlanganligi oʻsmirlar tarbiyasiga ijobiy turtki boʻladi. Oilada oʻsmirlarni tarbiyalashning ishonitirish, ijobiy natija, ragʻbatlantirish va jazolash kabi uslublari asosiy oʻrin tutadi.

Bolalarni qayta tarbiyalashda ishonch yoki ishonitirish uslubi yetakchi oʻrin egallaydi. Bu uslubni qoʻllashda ota-onalardan samimiylik va rostgoʻylik talab qilinadi. Ishonitirish uslubining asosiy shakllaridan biri suxbat boʻlib hisoblanadi⁴⁶. Bunda puxta tayyorgarlik talab etilib, u asosan, guruh rahbari tomonidan amalga oshirilishi lozim. Suhbat, asosan, oʻsmirning nojoʻya xatti-harakatini tahlil qilgan holda koʻriladi. Ishonitirish bilan birgalikda ota-onalar boshqa, yaʼni buyruq berish, pand-nasihat qilish, ehtiyotkorlik shakllarini ham qoʻllashlari lozim. Nasihat qilish jonga tegadigan va har qanday holatda injiqlik qilishga majburlashga aylanmasligi kerak. Ehtiyotkorlik, oʻsmirni har qanday nojoʻya harakatlarni amalga oshirishdan saqlaydi. Ishonitirishning asosiy shakllaridan biri doʻstona maslahat berish.

Qayta tarbiyalashning boshqa uslublariidan yana biri mashq bajarish uslubi hisoblanadi. Bunda ijobiy axloqiy tajriba toʻplash maqsadida, oʻsmirning oʻzi jamiyat uchun foyda keltiradigan faoliyatga ishtirok etadi. Bu esa, ongli-axloqiy xulq-atvor malakasini shakllantirish imkonini beradi. Mashq bajarish uslubi tizimlilikni talab etadi, qaysiki, uning doimiy qoʻllanilishi ijobiy natijalarga erishish imkonini beradi.

Maʼnaviy axloqiy odatlarning hosil boʻlishi xulq-atvor va xatti-harakatlarning ijobiy siljishini taʼminlaydi. Oilada oʻquv mehnati koʻnikma va malakasi shakllanishi jarayoni yanada yaxshiroq natija beradi, agar ota-onalar :

⁴⁵ Karimova V. Targʻibotning psixologik uslublari.-T.: Maʼnaviyat, 2001. 32- b

⁴⁶ Yusupov E. Inson kamolotining maʼnaviy asoslari. T., 1998.47-b.

12. Bilim olishda qiziqтира oladigan dalillarni ishlata olish, yaʼni bilim olishga boʻlgan intilishlarini yaxshi tomonga oʻzgartirish, guruhdagi namunali oʻquvchilar darajasiga koʻtarilishi, obroʻ qozonishda;

13. Oʻsmirni yomon oʻzlashtirishi uchun jazolamasdan, qiynalayotgan fanlariga koʻmaklashishda;

14. Oʻsmirga boʻsh vaqtini toʻgʻri tashkil etishiga yordamlashish, unda jamiyat oldidagi masʼuliyatini bajarish koʻnikmalarini tarbiyalashda;

15. Jamoaga boʻysunish, jamoa ishiga faol qatnashishga koʻmaklashish⁴⁷.

Xulosa qilib aytganda, voyaga yetmagan oʻquvchilarning huquqiy ongi va savodxonligini oshirishda maktab va oila hamkorligining roli kattadir.

Oila aʼzolari oʻrtasidagi hurmat, xotirjamlik hissiyoti muhiti mavjudligi - bola tarbiyasining toʻgʻriligidan dalolat beradi. Oila xotirjamligi hissiyoti muhitining asosida ota-onalar va farzandlari oʻrtasidagi samimiylik, bir-birlariga ishonch munosabatlari yotadi.

---

⁴⁷ Begmatov A., Rustamova R. Milliy gʻoyani targʻiboti va madaniy-maʼrifiy tadbirlar. T.: Maʼnaviyat, 2007. 19-b.